

67-40
0-48

ДАВЛАТИМИЗ РАМЗЛАРИ

67-40
0-48

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ МАЖЛИСИ ФАН,
ТАЪЛИМ, МАДАНИЯТ ВА СПОРТ МАСАЛАЛАРИ
ҚЎМИТАСИ
РЕСПУБЛИКА “МАЪНАВИЯТ ВА МАЪРИФАТ” МАРКАЗИ

Султонмурод ОЛИМ
Шамсиддин ЖУМАЕВ

ДАВЛАТИМИЗ РАМЗЛАРИ

БИБЛИОТЕКА
Бух. ТИП и ЛП
№ 43572

ТОШКЕНТ “МАЪНАВИЯТ” 2002

Байроқ, герб, мадҳия...

Бу уч сўзни ДАВЛАТ тунгунчасидан айри тасаввур қилиш қийин.

Мустақилликни қўлга киритиб, байроғи, герби ва мадҳиясига эга бўлган халқ, аввало, ўз тақдирини ўзи белгилайди.

Байроғимиз, гербимиз ва мадҳиямиз—давлатимиз рамзлари.

Бу уч миллий тимсолда халқнинг утмиши, бугуни ва келажати, шунингдек, тийнати, орзу-ўйи, маслак-мақсади мужассам.

Қўлингиздаги китобча шу ҳақда.

Масъул муҳаррирлар: *Нарзулла Жураев,*
Аслиддин Болиев

МИЛЛИЙ ТИМСОЛЛАР ВА РАМЗ-
ЛАРНИНГ ҲАР БИРИ МИЛЛИЙ
ГУРУРИМИЗНИ ЮКСАЛТИРИШГА
ХИЗМАТ ҚИЛАДИ. УЛАРНИНГ ҲАР
БИРИ КАТТА БИР ДАРСЛИК,
КУЧЛИ ТАРБИЯ ВОСИТАСИДИР.

Ислом КАРИМОВ

БИРИНЧИ БОБ

БАЙРОҒИМИЗ — ЯЛОВИМИЗ

**18 ноябрь (1991) — Ўзбекистон Республикаси
Давлат байроғи қабул қилинган кун**

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ҚОНУНИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ДАВЛАТ БАЙРОҒИ ТЎҒРИСИДА

1-модда. Ўзбекистон Республикаси Давлат байроғининг схематик ва рангли тасвири тасдиқлансин (илова) .

2-модда. Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи Республика давлат суверенитетининг рамзидир.

3-модда. Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи халқаро майдонда: Ўзбекистон Республикаси расмий делегацияларининг хорижий мамлакатларга сафарлари чоғида, халқаро ташқилотларда, конференцияларда, жаҳон курғазмала-

рида, спорт мусобақаларида Ўзбекистон Республикасининг тимсоли бўлади.

4-модда. Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи — байроқнинг бутун узунлиги бўйлаб ўтган тўқ мовий ранг, оқ ранг ва тўқ яшил рангли учта эндан таркиб топган тўғри тўртбурчак шаклидаги матодир.

Байроқнинг узунлиги 250 сантиметрга, кенглиги 125 сантиметрга тенг. Мовий ранг, оқ ранг ва яшил рангли энларнинг кенглиги бир хил. Ҳар бир эн 40 сантиметрга тенгдир. Байроқнинг ўртасидаги оқ рангли эннинг четларидан кенглиги 2,5 сантиметрга тенг қизил ҳошиялар ўтказилган.

Байроқнинг юқори қисмидаги мовий рангли эннинг юз томони ва орқа томонида дастага яқин жойида оқ рангли янги ой ва унинг ёнида ун иккита оқ рангдаги беш қиррали юлдуз тасвирланган.

Янги ой ва юлдузларнинг тасвири мовий рангли юқори эннинг ўртасидан 70x30 сантиметрга тенг тўғри тўртбурчакка ситаланган қилиб жойлаштирилган.

Янги ой вертикал ҳолатда дўнг томони дастага қаратилган, дастадан 20 сантиметр масофада жойлаштирилган бўлиб, диаметри 30 сантиметрли доирага ситади.

Юлдузлар диаметри 6 сантиметрли доирага ситади. Доиралар орасидаги масофа — 6 сантиметр. Юлдузлар узунасига ва тиккасига қуйидаги тартибда жойлашади: юқори қаторда — учта, ўрта қаторда — тўртта ва қуйи қаторда — бешта юлдуз. Қуйи қатордаги юлдузлар янги ойнинг пастки учидан 3,5 сантиметр масофада жойлашади.

5-модда. Ўзбекистон Республикаси Давлат байроғи:

1) доимий суратда;

Ўзбекистон Республикаси Президентининг аппарати биносида;

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг биносида;

Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг биносида;

Қорақалпоғистон Республикаси Олий Кенгаши ва Ҳукумати биносида;

Ўзбекистон Республикаси халқ депутатлари маҳаллий Советлари биносида;

Ўзбекистон Республикаси доимий ваколатхоналари биносида;

2) халқ депутатлари Советларининг сессиялари ўтказилаётган бинолар ва уйларда — бутун сессия давомида;

3) Ўзбекистон Республикаси қонунлари билан белгиланган байрам кунларда Ўзбекистон Республикаси ва Қорақалпоғистон Республикаси вазирликлари, давлат қўмиталари ва идоралари, бошқа давлат ва жамоат идоралари биноларида, корхоналар, ташкилотлар ва муассасаларда, шунингдек, турар жой биноларида;

4) Ўзбекистон Республикаси халқ депутатлари, Республика халқ депутатлари маҳаллий Советлари депутатлари сайлови кунларида ёки референдум кунларида — овоз бериш ўтказилаётган биноларда ва уйларда;

5) Ўзбекистон Республикасининг чет элдаги дипломатия, савдо ваколатхоналари ва консуллик муассасалари биноларида ва ҳаракатланиш воситаларида — дипломатия протоколининг халқаро қонун-қоидаларига мувофиқ;

6) чет элдаги республикага қарашли бўлган, расмий шахслар сифатида Ўзбекистон Республикасининг Президенти, Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Раиси, Ўзбекистон Республикасининг Ташқи ишлар вазири, Ўзбекистон Республикасининг Мудофаа ишлари вазири — Миллий гвардия қўмондони, Ўзбекистон Республикаси дипломатия ва консуллик ваколатхоналарининг бошлиқлари тушган денгиз кемаларида ва дарё кемаларида ва бошқа ҳаракатланиш воситаларида;

7) Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг фармойишига мувофиқ;

8) республиканинг давлат ва жамоат идоралари, корхоналари, муассасалари ва ташкилотлари ўтказадиган маросимларда, тантанали гадбирларда;

9) спорт майдонларида — Ўзбекистон Республикаси чемпионатлари ва биринчиликларини, миллий терма командалар иштирокида халқаро спорт мусобақаларини ўтказиш чоғида ҳамда Ўзбекистон Республикасининг спорт терма командаларидан вакил бўлган халқаро мусобақа ғолибларини мукофотлаш муносабати билан маросимлар ўтказиш вақтида кўтарилади.

6-модда. Ушбу Қонуннинг 5-моддаси 3-бандида кўзда тутилган ҳолларда Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи соат 6 да кўтарилади ва соат 22 да тушириб қўйилади, 5-модданинг 4-бандида кўзда тутилган ҳолларда эса овоз беришни ёки референдумни ўтказиш даврида кўтариб қўйилади.

7-модда. Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи билан бир вақтда бошқа давлатнинг байроғи кўтарилса, Ўзбекистон Респуб-

ликасининг Давлат байроғи (бинонинг олд томонига қараб турганда) ўнг томондан, бошқа давлатнинг байроғи чап томондан кўтарилмоғи керак.

Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи билан бир вақтда бир қанча давлатларнинг байроқлари кўтарилганида Ўзбекистон Республикасининг давлат байроғи алоҳида, қолганлари эса ўзбек алфавити бўйича кўтарилади.

Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи бошқа давлатларнинг байроқлари билан бир хил баландликда жойлаштирилиши керак.

8-модда. Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи биноларнинг асосий кириш жойида ёки бунинг учун мақбул бўлган бошқа жойда, ёхуд тегишли тўғқичи бўлган дастада, ё бўлмаса флагштокда байроқнинг дастаси бинонинг олд томони билан кўпи билан 45 градусли бурчак ҳосил қиладиган тарзда кўтарилади.

Кўтариб қўйилган Давлат байроғининг матоси ердан камида 2,5 метр баландликда бўлиши керак.

9-модда. Мотам муносабати билан Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши Раёсатининг қарорига мувофиқ Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи мотамга мослаб кўтарилади. Бундай ҳолларда Ўзбекистон Республикаси Давлат байроғи дастаси ёки флагштокнинг юқори учига байроқ энининг 1/20 қисмига тенг бўлган кенгликдаги қора тасма боғланади, тасманинг икки учи байроқнинг бутун эни узунлигида осилиб туради.

Байроқ мотам муносабати билан флагштокда кўтарилган тақдирда у флагшток узунлигининг 1/3 бўлагича тушириб қўйилади.

10-модда. Ўзбекистон Республикасининг Дав-

лат байроғи ва унинг тасвири, катта-кичиклигидан қатъи назар, ҳамма вақт ушбу Қонушга илова қилинаётган рангли ва схематик тасвирига аниқ мос бўлиши керак.

11-модда. Ўзбекистон Республикаси Давлат байроғини давлат ҳокимияти ва бошқарув идоралари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар биноларида кўтариш чоғида ушбу Қонунда баён этилган талабларга риоя қилиниши учун масъулият уларнинг раҳбарлари зиммасига, байроқ тураржой биноларида кўтарилган вақтда эса уларнинг эгалари ёки уйлардан фойдаланиниши ташкил этиш тошширилган мансабдор шахслар зиммасига юклатилади.

12-модда. Ушбу Қонуннинг аниқ бажарилини кузатиб бориш халқ депутатлари маҳаллий Советлари ижроия кўмиталарига ва Ўзбекистон Республикасининг чет элдаги дипломатия ваколатхоналарига юклатилади.

13-модда. Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари, шунингдек, Ўзбекистонда турган бошқа шахслар Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғини ҳурмат қилишлари шарт.

Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғини беҳурмат қилганлик Ўзбекистон Республикаси қонунларида белгиланган тартибда жазоланади.

Ўзбекистон Республикасининг
Президенти

И. Каримов

Тошкент шаҳри,
1991 йил 18 ноябрь

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ДАВЛАТ БАЙРОҒИ ТАСВИРИ

Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг навбатдан ташқари ўтказилган VII сессиясида 1991 йил 18 ноябрь куни тасдиқланган.

Давлат байроғи ва унинг рамзи бугунги Ўзбекистон сарҳадида қадимда мавжуд бўлган давлатлар билан тарихан боғлиқлигини англатади ҳамда республиканинг миллий-маданий анъаналарини ўзида мужассамлаштиради.

1. Байроқдаги мовий ранг тириклик мазмуни аке этган мангу осмон ва обихаёт рамзи. Тимсоллар тилида бу — яхшиликни, дошмандликни, ҳалолликни, шон-шухрат ва садоқатни билдиради. Бинобарин, Амир Темур давлати байроғининг ранги ҳам мовий рангда эди.

2. Байроқдаги оқ ранг — муқаддас тинчлик рамзи бўлиб, у кун чароғонлиги ва коинот ёритқичлари билан уйғунлашиб кетади. Оқ ранг — поклик, бегуборлик, софликни, орзу ва ҳаёлар тозаллиги, ички гузалликка интилишнинг тимсоли.

3. Яшил ранг — табиатнинг янгиланиш рамзи. У кўпгина халқларда навқиронлик, умид ва шодомонлик тимсоли ҳисобланади.

4. Қизил чизиқлар — вужудимизда жушиб оқаётган ҳаётий қудрат ирмоқларини англатади.

5. Навқирон ярим ой тасвири бизнинг тарихий анъаналаримиз билан боғлиқ. Айни пайтда у қўлга киритилган мустақиллигимиз рамзи ҳам.

6. Юлдузлар барча учун руҳоний, илоҳий тимсол саналган. Ўзбекистон Республикаси Давлат байроғидаги 12 юлдуз тасвири ҳам тарихий анъаналаримиз, қадимги йилномамизга бевосита алоқадор. Бизнинг ун икки юлдузга бўлган эътиборимиз Ўзбекистон сарҳадидаги қадимги давлатлар илмий тафаккурида пужум илми тараққий этганлиги билан ҳам изоҳланади.

Давлат байроғимиздаги 12 юлдуз тасвирини ўзбек халқи маданиятининг қадимийлиги, унинг комилликка, ўз тупроғида саодатга интилиши рамзи сифатида тушуниш лозим.

ТИМСОЛЛАР — МУҚАДДАС

Давлатчилигимиз тарихининг қайси бир даврини олиб қарамайлик, давлат рамзлари Ватан тимсоллари сифатида ҳамisha азиз ва муқаддас саналган. Ҳамма замонда ҳам булар шунчаки давлат сиёсатини амалга оширини воситасигина бўлиб қолмаган. Аксинча, жуда катта ижтимоий-маънавий аҳамият ҳам касб этган.

Халқимизнинг буюк давлат барпо этиш ғояси, салоҳияти ва умуминсоний қадриятларга солиқлиги, энг аввало, давлат рамзлари ва тимсолларида ўз ифодасини топган. Шу боис аجدодларимиз ҳаётида рамзлар ва тимсоллар жуда эъзозланган. Одамлар давлат тимсоллари учун ўз

жонларини ҳам фидо этганлар. Жангу жадалларда байроқнинг қулаши ёки душман қўлига ўтиши мағлубият билан баробар турган.

Бунга тарихимиздан жуда кўп мисоллар келтириш мумкин. Масалан, 1221 йилнинг кузида мўғул босқинчилари олти ойлик қамалдан сўнг Хоразм пойтахти Гурганжга ёпирилиб кирганида Шайх Нажмиддин Кубро шаҳар мудофааси раҳнамоларидан бирига айланади. Тенг сиз куранда ўз кўксини душман пайзасига қалқон қилиб, юрт озодлиги йўлида шаҳид бўлади. Айтишларича, Шайх ўлими олтидан мўғул яловбардоридан байрогини тортиб олиб, ерга қулайди. Ёвга нисбатан нафрат шу қадар кучли эдики, мўғуллар кейинчалик Шайхнинг жонсиз қўлидан байроқларини тортиб ололмаган ва унинг панжаларини кесиб, ўз байроқларини ажратиб олган.

Шайх Нажмиддин Кубронинг юрт озодлиги йўлидаги бу жасорати — мана, қарийб саккиз юз йилдирки, барча авлодларга зўр бир ибрат намунаси.

Соҳибқирон Амир Темур даврида ҳам давлат байроғи катта ижтимоий-сиёсий, маънавий-маърифий аҳамият касб этган. Шу сабабли жангу жадалларда давлат байрогини Амир Темурнинг энг ишонган баҳодир сипоҳийлари қўриқлаган. Темур тузукларида таъкидланишича, душман устидан шижоат ва мардлик кўрсатиб, ғалаба қозongan амирлар ва сипоҳийлар давлат тимсоллари — туғ ва поғора билан мукофотланган. Бу — соҳибқирон салтанатида давлат рамзлари нечоғли баланд турганлигидан далолат беради.

Хўш, бугунги кунда мустақил давлатимиз рамзлари, хусусан, миллат гурури бўлган байрогимизга муносабат қандай?

Келажаги буюк давлат барпо этиш гоёси мустақиллигимизнинг илк кунларидаёқ қабул қилинган давлатимиз рамзларида ҳам ўз ифодасини топган. 1991 йилнинг 18 ноябрида қабул қилинган байроғимизда ҳам халқимизнинг хоҳиш-иродаси, ақл-салоҳияти, асрлар мобайнида топилган гурури, кайфияти акс этган.

Давлатимиз байроғидаги янги чиқиб келатган ярим ой, юлдузлар, мовий, оқ, яшил ранглар ҳамда қизил ҳошия чизиқлар халқимиз гурури ва келажакка бўлган ишончининг мужассам ифодаси ҳисобланади. Байроғимиз халқимизнинг ифтихор тимсолига айланди. Мамлакатимиз миқёсида ўтказила бошлаган ижтимоий-сиёсий, маънавий-маърифий талбирлар Давлат байроғини тантанали суратда кўтариш, мадҳиямизни қуйлаш билан очиладиган бўлди. 1992 йилнинг 2 мартда БМТга аъзо мамлакатлар сафида Ўзбекистон байроғининг ҳилпираши миллий гуруримизга гурур қўшди.

Давлат байроғининг ҳуқуқий асоси 1991 йил 18 ноябрда қабул қилинган “Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи тўғрисида”ги Қонун билан мустаҳкамланган. Бу қонунда байроғимизнинг шакл-шамойили, фойдаланиш йўл-йўриқлари аниқ кўрсатиб берилган. Ўша пайтдаш бошлаб болалар боғчалари, мактаблар, академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежларида душанба кунги сабоқлар Давлат байроғининг тантанали суратда кўтарилиши, болаларимизнинг ўнг қўлини кўксига қўйиб мадҳиямизни қуйлашидан бошланиши фарзандларимиз қалбида Ватанга, Давлатимиз рамзларига нисбатан илиқ муносабатнинг пайдо бўлишига олиб келди.

Зеро “ватанпарварман” деган ҳар бир инсон, энг аввало, бебаҳо ижтимоий-сиёсий қадриятларимиз бўлган давлат рамзларини билиши, ҳурмат қилиши шарт.

Давлат рамзларига бўлган муносабатимизни, авваламбор, Давлат рамзлари тўғрисидаги қонунларни ўрганишдан бошлашимиз керак. Хўш, бугун Давлат рамзлари тўғрисидаги билимларимиз етарлими?

Бу борада болалар боғчалари, мактаблар, академик лицейлар, касб-хунар коллежлари, олий ўқув юртларидаги аҳвол кўнгилдагидек.

Аммо ишлаб чиқариш корхоналари, ташкилот ва муассасаларда Давлат рамзларини ўрнатиш, жиҳозлаш масалаларида эътиборсизликка йўл қўйилаётганига гувоҳ бўламиз. Айрим корхона, ташкилот ва муассасаларнинг раҳбарлари хизмат хоналарида байроқни дастасига ўраб-чирмаб, бир бурчакка суяб қўйишларини қандай тушуниш мумкин?

Ёки корхона, ташкилот, муассасаларнинг мажлислар залларида Давлат рамзлари тўғри ўрнатилганми? Шунингдек, айрим ташкилот, корхона ва муассасаларнинг ҳудудлари деворларида байроқ тасвири чала чизилаётганлиги ушша ташкилот, корхона, муассасалар мутасаддиларининг Давлат рамзлари тўғрисидаги билимлари ўта саёз эканлигидан далолат бермайдими?

Бундай раҳбарлар “Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи ва унинг тасвири, катта-кичиклигидан қатъи назар, ҳамма вақт ушбу Қонунга илова қилинаётган рангли ва схематик тасвирга аниқ мос бўлиши керак”лигини (10-модда) ҳеч ўқиб кўрганмикинлар?

Шунингдек, Қонунда: Ўзбекистон Республикаси Давлат байроғини давлат ҳокимияти ва бошқарув идоралари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар биноларида кўтариш чоғида ушбу Қонунда баён этилган талабларга риоя қилиниши учун масъулият уларнинг раҳбарлари зиммасига, байроқ тураржой биноларида кўтарилган вақтда эса уларнинг эгалари ёки улардан фойдаланишни ташкил этиш топширилган мансабдор шахслар зиммасига юклатилганлигини (11-модда) билар-милар?

Бу билан корхона, ташкилот, муассаса раҳбарларини айбламоқчи эмасмиз. Биз қураётган жамият кўпроқ тушунтириш, тарғибот-ташвиқот ишларини олиб боришни тақозо этади. Худди шу йўналишда Республика “Маънавият ва маърифат” маркази ва унинг ҳудудий бўлимлари мунгазам тарғибот ишларини йўлга қўйган. Марказ Давлат рамзларини амалдаги қонунлар асосида тўғри ўрнатиш йўналишида ўз тавсияларини бериб бормоқда.

Бу тавсиялар қуйидагилардан иборат:

— биноларнинг пешгоқларида байроқни тўғри ўрнатиш, қуёш нури, ёмғир, чап-тузондан ранги учиб, эскириб қолган байроқ халқимизнинг руҳияти, кайфиятига мос келмаслигини ҳисобга олиб, куп ишлатилган байроқни янгилаб туриш;

— байроқ хизмат хоналарида (кабинетда) ўрнатилаётганда махсус мослама тагликда раҳбарнинг чап томонида тик ҳолатда туришига эри-шиш;

— биноларнинг асосий кириш жойларида кўтарилганда байроқнинг дастасини бинонинг олди томониغا нисбатан кўни билан 45 градусли бурчак ҳосил қиладиган даражада кўтариш;

— очик майдонда ўрнатилаётган байроқнинг матоси ердан камида 2,5 метр баландликда бўлишига эришин;

— биноларнинг олд томонида (очик майдонда) бошқа давлатларнинг байроқлари билан ўрнатилганда, Ўзбекистон Республикасининг байрогини (бинонинг олд томонига қараб турганда) ўнг томондан алоҳида, бошқа давлатларнинг байроқлари чан томондан ўзбек алифбосидаги тартиб асосида, бир хил баландликда жойлаштирин;

— байроқнинг тасвири туширилаётганда ёки чизилаётганда, Қонунда белгиланган схематик ва рангли тасвирга қатъий амал қилиш;

— байроқ ёки рамз ва тимсоллар таснифи тарғиб этилаётганда, уни қабул қилинган тасниф асосида тўғри талқин этиш;

— хоналар, синф хоналари, аудиториялар, мажлис заллари, маънавий ва маърифат масканларида Давлат рамзлари ўрнатилаётганда, тасвири туширилаётганда ҳаминша олд томонда ўрнатилиши мақсадга мувофиқ.

Буларнинг барчаси кишиларнинг сиёсий-маънавий кайфиятига ижобий таъсир этишини ҳеч унутмаслигимиз лозим. Давлат рамзлари худди она Ватан каби азиз ва муқаддас. Уларда халқнинг тарихи, бугуни ва келажаги ўз ифодасини топган. Рамзлар ва тимсоллар ҳамма вақт ҳам миллий гурур, фидойилик ва ватанпарварликни шакллантиришда энг муҳим воситалар ҳисобланиб келган. Рамзлар ва тимсоллар халқнинг тарихи, руҳияти, анъаналари билан чамбарчас боғлиқ.

ИККИНЧИ БОБ

ГЕРБИМИЗ — ФАХРИМИЗ

**2 июль (1992) — Ўзбекистон Республикаси
Давлат герби қабул қилинган кун**

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ҚОНУНИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ДАВЛАТ ГЕРБИ ТУҒРИСИДА

1-модда. Ўзбекистон Республикаси Давлат гербининг рангли ва оқ-қора тасвири тасдиқлансин (илова қилинади).

2-модда. Ўзбекистон Республикасининг Давлат герби республика давлат мустақиллигининг рамзидир.

3-модда. Ўзбекистон Республикасининг Давлат герби қуйидаги кўринишга эга: тоғлар, дарёлар ва сўл томони буғдой бошоқларидан, ўнг томони эса чаноқлари очилган гўза шохларидан иборат чамбарга ўралган гуллаган водий узра қуёш заррин нурларини сочиб туради. Гербнинг юқори қисмида

республика хурлигининг рамзи сифатида саккиз-
бурчак тасвирланган бўлиб, унинг ички қисмида
ярим ой ва юлдуз тасвирланган. Гербнинг мар-
казида бахт ва эркесварлик рамзи — қанотларини
ёзган Ҳумо қуши тасвирланган. Гербнинг пастки
қисмида республика Давлат байроғини ифода
этувчи чамбар лентасининг бағтида “Ўзбекистон”
деб ёзиб қўйилган.

Ўзбекистон Республикаси Давлат гербининг
рангли кўринишида: Ҳумо қуши ва дарёлар —
кумун рангида; қуёш, бошоқлар, пахта чаноқ-
лари ва “Ўзбекистон” ёзуви — олтин рангида;
чаноқлардаги пахта — оқ рангида; лента Ўзбе-
кистон Республикаси Давлат байроғининг ранг-
ларини акс эттирувчи уч хил рангида; саккизбур-
чак — олтин зарҳал билан ҳошияланган ҳолда
ҳаво рангида; ярим ой ва юлдузлар — олтин ранги-
да тасвирланган.

4-модда. Ўзбекистон Республикаси Давлат
гербининг тасвири:

1) қуйидаги биноларда:

а) Ўзбекистон Республикаси Президенти де-
воинининг биносида;

б) Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши
биносида;

в) Ўзбекистон Республикаси ҳукуматининг
биносида;

г) Ўзбекистон Республикаси халқ депутатлари
маҳаллий Кенгашларининг биноларида;

д) Ўзбекистон Республикаси вазирликлари,
давлат қўмиталари, Республика Президенти ҳу-
зуридаги Вазирлар Маҳкамасига қарашли бонқа
илораларнинг биноларида;

е) Ўзбекистон Республикаси судлари ва ҳа-
камлик судлари биноларида;

ж) Ўзбекистон Республикаси прокуратура идораларининг биноларида;

з) Ўзбекистон Республикаси дипломатия ваколатхоналари ва консуллик муассасаларининг биноларида;

2) Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг сессиялари, Президентлик Кенгаши, Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши Раёсати, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамаси мажлислари, халқ депутатлари маҳаллий Кенгашларининг сессиялари ўтказилаётган биноларда, судлар ва ҳакамлик судлари суд мажлислари ўтказаетган хоналарда, шунингдек, туғилиш ва никоҳ тағтанали суратда рўхатга олинадиган хоналарда;

3) Ўзбекистон Республикаси Президенти ва унинг девони, Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши, унинг Раёсати, қўмиталари, комиссиялари ва Республика Олий Кенгашининг Қотибияти, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамаси, Ўзбекистон Республикаси дипломатия ваколатхоналари ва консуллик муассасалари, Ўзбекистон Республикаси вазирликлари ва давлат қўмиталарининг; Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамасига қарашли бошқа идораларнинг, Ўзбекистон Республикаси судлари ва ҳакамлик судларининг, Ўзбекистон Республикаси Конституциявий назорат қўмитаси, Ўзбекистон Республикаси халқ депутатлари сайловини ўтказувчи марказий сайлов комиссияси, Ўзбекистон Республикаси прокуратура идоралари, халқ депутатлари маҳаллий Кенгашлари давлат ҳокимияти ва бошқарув идораларининг, давлат нотариал контораларининг, Ўзбекистон Респуб-

ликаси банк муассасалари ва ташкилотларининг, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси қонунлари билан муҳрлар ва бланкаларда гербнинг тасвирини тушириш ҳуқуқи берилган республика ва маҳаллий буйсунувдаги корхоналар, муассасалар ҳамда ташкилотларнинг муҳрлари ва бланкаларида;

4) Ўзбекистон Республикаси Президентининг, Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамасининг расмий нашрларида;

5) Ўзбекистон Республикасининг пул-буюм лотореялари билетларида;

6) Ўзбекистон Республикаси фуқаросининг паспортида, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси фуқароларига бериладиган дипломатия ва ўзга чет эл паспортларида;

7) Ўзбекистон Республикаси давлат чегараларида ўрнатиладиган сарҳад столбаларида ўрнатиб қўйилади.

Ўзбекистон Республикаси Давлат гербининг бўртма тасвиридан Ўзбекистон Республикаси давлат ҳокимияти ва бошқарув идоралари мажлис залларида, судлар ва ҳакамлик судлари — суд ўтказиладиган мажлис залларида, фуқаролик ҳолатини қайд этиш идоралари — туғилиш ва никоҳ тантанали суратда рўйхатга олинадиган хоналарда фойдаланишлари мумкин.

Ўзбекистон Республикасининг қонунларида Ўзбекистон Республикаси Давлат гербининг тасвирини акс эттириш мажбурий бўлган бошқа ҳоллар ҳам بازارда тугилиши мумкин.

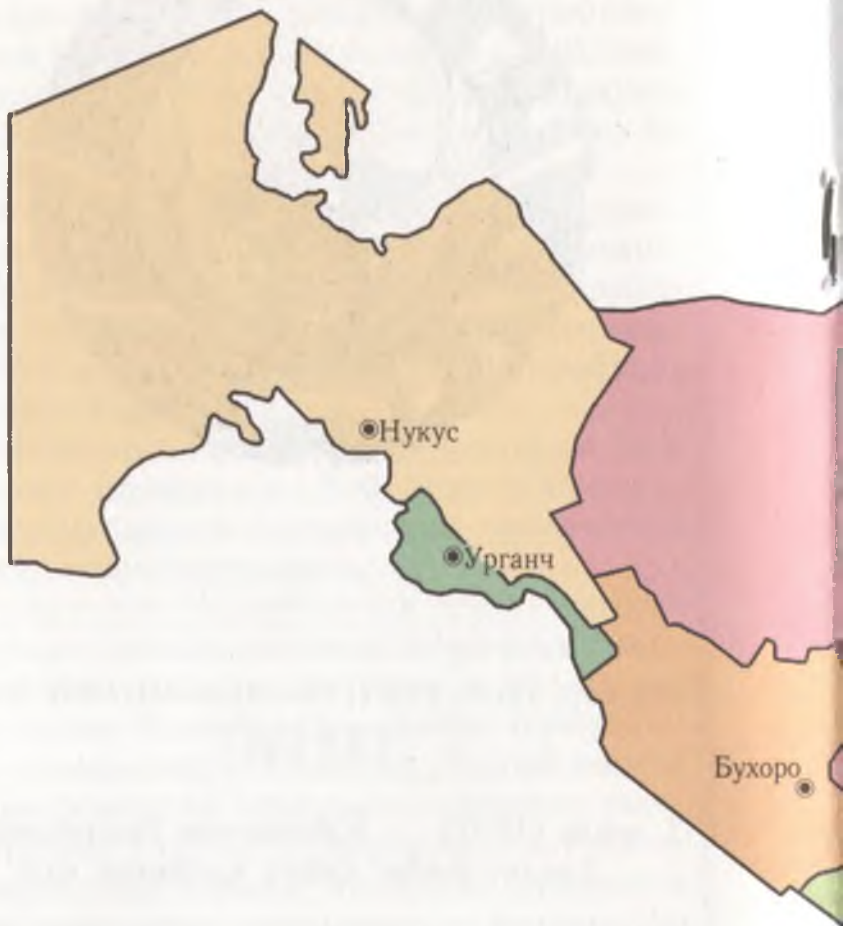
5-модда. Ўзбекистон Республикаси Давлат гербининг такрорланаётган тасвири, унинг катта-кичиклигидан қатъи назар, ушбу Қонунга илова

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ДАВЛАТ ГЕРБИ

**2 июль (1992) — Ўзбекистон Республикаси
Давлат герби қабул қилинган кун**

ЎЗБЕКИСТОН

Давлат номи — “Ўзбекистон Республикаси”. У “Ўзбекистон” — деб ҳам юритилаверади.

Ўзбекистон — суверен демократик республика, яъни мустақил, унитар давлат.

Давлат тузumi — Республика, Президентлик Республикаси.

Маъмурий-ҳудудий тузилиши — 14 маъмурий-ҳудудий бўлинма, яъни Қорақалпоғистон Республикаси, 12 вилоят (Андижон, Жиззах, Бухоро, Навоий, Наманган, Самарқанд, Сирдарё, Сурхондарё, Тошкент, Фарғона, Хоразм, Қашқадарё) ва Тошкент шаҳридан иборат.

РЕСПУБЛИКАСИ

Худуди — 447,7 минг кв. км.

Пойтахти — Toshkent шаҳри.

Аҳолиси — 24 миллион 800 минг. 130 дан
ортиқ миллат ва элат вакиллари истиқомат
қилади. 75,5 фоизи ўзбеклар.

Давлат тили — ўзбек тили.

Пул бирлиги — сўм (1 сўм — 100 тийин).

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ДАВЛАТ БАЙРОҒИ

**18 ноябрь (1991) — Ўзбекистон Республикаси
Давлат байроғи қабул қилинган кун**

қилинаётган рангли ва оқ-қора тасвирга аниқ мос бўлиши керак.

6-модда. Ўзбекистон Республикасининг Давлат герби тўғрисидаги ушбу Қонунда баён этилган талабларга риоя қилиниши учун масъулият Ўзбекистон Республикасининг Давлат герби тасвиридан фойдаланиш ҳуқуқи берилган давлат ҳокимияти ва бошқарув идораларининг раҳбарлари зиммасига юклатилади.

7-модда. Ушбу Қонуннинг аниқ бажарилишини кузатиш халқ депутатлари маҳаллий Кенгашлари зиммасига юклатилади.

8-модда. Ўзбекистон Республикаси фуқаролари, шунингдек, Ўзбекистонда турган ўзга шахслар Ўзбекистон Республикасининг Давлат гербини ҳурмат қилишлари шарт.

Ўзбекистон Республикасининг Давлат гербини беҳурмат қилганлик Ўзбекистон Республикаси қонунларида белгиланган тартибда жазоланади.

Ўзбекистон Республикаси
Президенти

И. Каримов

Тошкент шаҳри
1992 йил 2 июль.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ДАВЛАТ ГЕРБИ ТАСВИРИ

Ўзбекистон Республикасининг Давлат герби Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг X сессиясида 1992 йил 2 июль куни тасдиқланди.

Ўзбекистон Республикасининг Давлат герби гуллаган водий узра чарақлаб турган қуёш тасвиридан ҳамда сўл томонида буғдой бошоқлари, ўнг томонида очилган пахта чапоқлари суврати туширилган чамбардан иборат. Гербнинг юқори қисмида республика жинслигининг рамзи сифатида саккиз қиррали юлдуз тасвирланган: саккиз қирра ичида жойлашган ярим ой ва юлдуз мусулмонларнинг қутлуғ рамзидир. Герб марказида ҳиммат, олижаноблик ва фидойилик тимсоли бўлган афсонавий Ҳумо қуши қапотларини ёзиб турибди. Ушбу рамз ва тимсоллар халқимизнинг тинчлик, яхшилик, бахт-саодат, фаровонлик йўлидаги орзу-умидларини ифодалайди. Гербнинг пастки қисмидаги республика Давлат байроғини ифодаловчи уч рангдаги чамбар бандига “Ўзбекистон” сўзи битилган.

“Герб” сўзининг тарихи ҳақида қисқача маълумот:

“Герб” сўзи немисча “ҳербо” сўзидан олинган бўлиб, шохлар ва ҳукмдорларга давлат, сарҳад, ҳудуд ва бошқа наслдан-насла мерос қолувчи мулк белгисини англатади.

Бундан 2500 йил муқаддам улкан сарҳадда ҳукм сурган қадимги турк хони Ўғузхон даврида ҳам туркча “тамға” сўзи айнан шу маънони билдиради. XII асрнинг машҳур тарихчиси Рашидиддин Ҳамадоний “Таъриқи алоқ” китобида шаҳодат беришича, Ўғузхон ўз мол-мулкларини ўғилларига улус сифатида кичик давлатларга бўлиб, инъом этган. Ушбу давлатлар ҳукмдорлари ҳам ўзларининг хонлик тамғаларига эга эди.

Кўришиб турибдики, “тамға” сўзининг маъноси немисча “ҳербо” сўзининг маъносига тўла мос келади.

ТАМҒАМИЗ

Ҳар қандай давлатнинг ўз тамғаси, ўз байроғи, ўз мадҳияси бўлади. Кўшлар бу замонавий давлатчилик талаблари илдизини Фарбдан қидиришга ўрганиб қолган. Аслида эса ундай эмас.

Талай ўзбек зиёлилари туғри кўрсатиб берганидек, Эрондан Олтойгача бўлган минтақаларга эғалик қилган туркий хоқон Ўғузхон давлатида олмонча “ҳербо” сўзининг маъносини айнан ифодалайдиган “тамға” атамаси истеъмолда эди. Шунга ҳам икки ярим минг йил бўлибди. Демак, жаҳонда тамғанинг давлат рамзларининг бирига айланиши ҳам, қайсидир томондан, бевосита

қадим ўзбек давлатчилигига бориб тақалади (Бу ҳақда қаранг: “Халқ сўзи”, 1992 йил, 2 апрель).

Тарихчи олимларимизнинг Мирзо Улуғбекка асосланиб маълумот беришича, ҳозирги Ўзбекистонимиз тупроғида XIII — XIV асрларда ҳукм сурган давлатларда савдо карвонларидан олинган “тамға солиғи” бўлган. Ҳатто, ҳозирги русча “таможня” сўзи ҳам, аслида, айнан “тамға божи” бирикмасидан олинган.

Демак, бож тизими ҳам дастлаб ўзимизда пайдо бўлган.

Ўзбекистон ўз мустақиллигининг биринчи йилидаёқ Давлат гербига эга бўлди.

Бугун Ўзбекистонни жаҳоннинг турли бурчакларида гербига қараб ҳам танийдилар. Бугун мамлакат фуқароларига тамғамизни таърифлаб ўтирини шарт эмас.

Бироқ шуни унутмаслик керакки, тамғамиздаги ҳар бир чизик, ҳар бир ранг, ҳар бир белгида муайян рамзий маъно бор. Айтайлик, ўнг томони чаноклари очилган гуза, чап томони буюдой шохларидан иборат чамбар ичра тоғлари, дарёлари бор гуллаган водий узра қўшн нур таратиб турибли.

Бу айнан жаннатмонанд диёримизнинг тасвири эмасми?

Юқорида мамлакатимиз ҳурлигининг рамзи сифатида саккиз бурчак, яъни миллий наққошлигимизда кўп қўлланган анъанавий мусаммак акс эттирилган. Унинг ичида ярим Ой ва юлдуз бор. Бу ҳам биз учун ажлодлардан мерос бўлиб келаётган рамзлардан бири. Гербнинг марказидаги қанотларини ёзган Ҳумо қўши бахт ва эркесварлик рамзи ҳисобланади. Халқимиз Ҳумони азалдан давлат қўши сифатида тасаввур

қилиб келган. Зардуштийликда Хумо гузал қуш қиёфасидаги бахт, тақдир ва бадавлатлик таңғириси ҳисобланган.

Гербимизнинг пастки қисмида давлатимиз байроғини ифода этувчи чамбар лентасининг бандида “Ўзбекистон” деб ёзиб қўйилган. “Ўзбекистон Республикаси Давлат герби тўғрисида”ги Қонунда Ўзбекистон Республикаси Давлат гербининг тасвири қайси биноларда ўрнатиб қўйилиши белгиланган.

Қонуннинг 8-моддасида шундай сўзларни ўқиймиз:

“Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари, шунингдек, республикада турган ўзга шахслар Ўзбекистон Республикасининг Давлат гербини ҳурмат қилишлари шарт.

Ўзбекистон Республикасининг Давлат гербини беҳурмат қилганлик Ўзбекистон Республикаси қонунларида белгиланган тартибда жазоланади”.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 1999 йил 15 апрелидаги қарорига биноан, Ўзбекистон Республикасининг 1992 йил 2 июлида қабул қилинган “Ўзбекистон Республикаси Давлат герби тўғрисида”ги Қонунининг айрим бандларига муайян ўзгаришлар киритилди. Жумладан, бундан буён ярим Ой ва юлдузлар олтин рангда эмас, оқ рангда бўладиган бўлди.

Давлат герби — мамлакат фуқаролари учун муқаддас ҳисобланган белги. У юрагида Ватан туйғуси бор ҳар қандай кишида миллий ҳис, ўзига ҳос гуруҳ, энг муҳими, юртга меҳр уйғотади.

Ўзбекистон бир узук бўлса Давлат герби — тўғи шу узукнинг кўзи.

УЧИНЧИ БОБ

МАДҲИЯМИЗ — ҒУРУРИМИЗ

*10 декабрь (1992) — Ўзбекистон Республикаси
Давлат мадҳияси қабул қилинган кун*

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ҚОНУНИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ДАВЛАТ МАДҲИЯСИ ТУҒРИСИДА

1-модда. Ўзбекистон Республикасининг Давлат мадҳиясининг матни ва муסיқавий таҳрири тасдиқлансин (илова қилинади).

2-модда. Ўзбекистон Республикасининг Давлат мадҳияси Ўзбекистон Республикаси Давлат суверенитетининг рамзидир.

Ўзбекистон Республикасининг Давлат мадҳиясига зўр эҳтиром билан қарап Ўзбекистон Республикаси ҳар бир фуқаросининг ватанпарварлик бурчидир.

3-модда. Ўзбекистон Республикасининг Давлат мадҳияси:

1) Ўзбекистон Республикасида нишонланадиган умумхалқ байрамларига бағишланган тағтилари йиғилишлар ва мажлисларнинг очилиши ҳамда ёпилиши вақтида;

2) Янги йил кечаси Тошкент вақти билан соат 24 да республика телевидениеси ва республика радиоси орқали; Ўзбекистон Республикасида нишонланадиган умумхалқ байрамлари кунларида республика телевидениеси орқали — дастурларнинг бошланишида; ҳар куни Ўзбекистон радиоси республика ички радиоэпиттиришлар орқали дастурларнинг бошланиши ва тугалланиши олдидан;

3) республика ҳаётидаги муҳим тарихий воқеаларни нишонлаш юзасидан, атоқли сиёсий, давлат ва ҳарбий арбоблар, халқ қаҳрамонлари, фан, адабиёт ва санъат арбоблари шарафига ўрнатиладиган ҳайкаллар, шунингдек, монументлар, ёдгорликлар ва бошқа иншоотларнинг очилиши вақтида;

4) давлат идоралари, корхоналар, муассасалар ва жамоат бирлашмалари томонидан ўтказиладиган маросимлар, бошқа корхоналар, муассасалар ва жамоат бирлашмалари раҳбарларининг қарорига биноан бошқа ҳолларда ҳам ижро этилиши мумкин.

5-модда. Ўзбекистон Республикасининг Давлат мадҳияси оркестр, хор, ҳам оркестр, ҳам хор томонидан ёки ўзга вокал ва чолғу асбоблар билан ижро этилиши мумкин. Бунда овоз ёзиб олиш воситаларидаш фойдаланиш мумкин.

Ўзбекистон Республикасининг Давлат мадҳияси вокал ҳамда вокал-чолғу асбоблари билан ижро этилган тақдирда, тўлиқ ижро этилади, чолғу асбобларнинг ўзида ижро этилган тақдирда эса мадҳия қисман ижро этилишига йўл қўйилади — ашуланинг бошланиши ва нақарот бир мартадан айтилади.

6-модда. Ўзбекистон Республикасининг Давлат мадҳияси мадҳиянинг ушбу Қонун билан тасдиқ-

ланган матни ва муסיқавий таҳририга айнан мувофиқ ҳолда ижро этилмоғи лозим.

7-модда. Ўзбекистон Республикасининг Давлат мадҳияси кўнчилиқ ҳузурида ижро этилган тақдирда ҳозир бўлган кишилар мадҳияни тик туриб, эркақлар бош кийимини олган ҳолда ёки қўлини чеккасига қўйиб тинглайдилар.

8-модда. Ўзбекистон Республикасининг Давлат мадҳиясини:

ҳарбий қисмларда, ҳарбий кемаларда ижро этиш, шунингдек, мадҳия ижро этилаётган пайтда ҳарбий хизматчиларнинг ҳарбий салом бериши — ҳарбий уставлар билан;

ички ишлар идораларида ижро этиш, шунингдек, мадҳия ижро этилаётган пайтда ички ишлар идораларининг оддий аскарлар ва бошлиқлар таркибидан бўлган шахсларнинг салом бериши — Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги белгилаб қўядиган қоидалар билан;

ўқув юртлиарида ижро этиш — Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳамда Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги манфаатдор ташкилотлар билан келишиб туриб белгилаб қўядиган қоидалар билан тартибга солинади.

9-модда. Ўзбекистон Республикаси ҳудудида республика ва халқаро спорт мусобақаларини ўтказиш вақтида Ўзбекистон Республикасининг Давлат мадҳияси Ўзбекистон Республикаси Жисмоний тарбия ва спорт давлат қўмитаси манфаатдор ташкилотлар билан келишиб туриб белгилаб қўядиган қоидаларга мувофиқ ижро этилади.

Халқаро спорт мусобақаларини ўтказиш вақтида Ўзбекистон Республикасининг Давлат мадҳиясини ижро этиш маросими халқаро спорт ташки-

лотларининг мавжуд амалиётини инобатга олган ҳолда белгиланади.

10-модда. Хорижий давлатлар ҳудудида Ўзбекистон Республикасининг муассасалари ва таъкилотлари ўтказадиган тadbирлар вақтида Ўзбекистон Республикасининг Давлат мадҳияси ўша мамлакат тажрибаси ва маҳаллий урф-одатларини инобатга олган ҳолда Ўзбекистон Республикаси Таъқи ишлар вазирлиги белгилаб қўядиган қоидаларга мувофиқ ижро этилади.

11-модда. Ички ишлар идораларида, ўқув юртларида, спорт мусобақалари вақтида, шунингдек, хорижий давлатлар ҳудудида Ўзбекистон Республикасининг муассасалари ва таъкилотлари тегинчи тadbирлар ўтказган вақтда Ўзбекистон Республикасининг Давлат мадҳиясини ижро этиш қоидалари ушбу Қонун талабларига асосланиб белгиланади.

12-модда. Ушбу Қонуннинг аниқ бажарилишини кузатиб бориш давлат идораларининг, корхоналар, муассасалар ва жамоат бирлашмаларининг раҳбарлари зиммасига, Ўзбекистон Республикасининг Давлат мадҳияси Ўзбекистон Республикаси Давлат байроғини кўтариш вақтида ижро этиладиган ҳолларда эса Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи тўғрисидаги Қонуннинг аниқ бажарилишини кузатиб бориш шарт бўлган корхоналар, муассасалар, таъкилотлар раҳбарлари ҳамда бошқа мансабдор шахслар зиммасига ҳам юкланади.

Ўзбекистон Республикаси
Президенти

И. Каримов

Тошкент шаҳри
1992 йил 9 декабрь.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ДАВЛАТ МАДҲИЯСИ

Абдулла ОРИНОВ сўзи

Мутал БУРҲОНОВ мусиқаси

Серқуёш, хур ўлкам, элга бахт, нажот,
Сен ўзинг дўстларга йўлдош, меҳрибон!
Яшнагай то абал илму фан, ижод,
Шухратинг порласин токи бор жаҳон!

Н а қ а р о т:

Олтин бу волийлар — жон Ўзбекистон,
Аждодлар мардона руҳи сенга ёр!
Улуғ халқ қудрати жўш урган замон
Оламни маҳлиё айлаган диёр!

Бағри кенг ўзбекнинг ўчмас иймони,
Эркин, ёш авлодлар сенга зўр қанот!
Истиқлол манъали, тинчлик посбони,
Ҳақсевар она юрт, мангу бўл обод!

Н а қ а р о т:

Олтин бу водийлар — жон Ўзбекистон,
Аждодлар мардона руҳи сенга ёр!
Улуғ халқ қудрати жўш урган замон
Оламни маҳлиё айлаган диёр!

ОЛТМИШ СУЗНИНГ СОҲИР ҚУДРАТИ

Мана, 1992 йил 10 декабрдан буён мадҳиямиз жараёнлаганда, ҳаммамиз уни тик туриб эшитамиз, имконини топсак, жўр бўлиб куйлаймиз. Тилгинаси чиқиб-чиқмай боғчага борган болакайларимиз уйга келиб, ўзининг чучук “шева”-сида уни айтиб берса, бсихтиёр кўзларимизда ёш айланади. Шундай юртга эга бўлганимиз, уни баралла мадҳ этаётганимизга шукроналар қиламиз.

Мадҳиямиз турли муносабатлар билан чет элларда янграганда, биз уни бошқа давлатлар мадҳиялари билан қиёслаш имконига эга бўламиз. Ҳар кимники ўзига, ой кўринар кўзига, деган мақол бекорга айтилмаган. Лекин буни мадҳиямизга нисбатан қўллаш тўғри эмас. Чунки, чини билан, Мутал (Мутаваккил) Бурҳонов мадҳия жанрининг дунёдаги бир мукаммал намунасини яратган. У ҳар қандай ўзбекистонликнинг руҳини кўтариб, қалбини жўш урдиради, фахр туйғусини кучайтириб юборади.

Мадҳия матнини Ўзбекистон халқ шоири Абдулла Орипов ёзган.

Мўъжазгина бу мадҳияда Абдулла Орипов ижодига хос энг муҳим жиҳатлар уга ихчам тарзда ўз аксини топган, дейиш мумкин.

Биринчидан, шеърда вағаншарварлик руҳи ҳалди аълосига кўтарилган. Юрт мадҳи, аслан,

Абдулла Орипов шеърятининг бош мавзуи бўлиб келган.

Иккинчидан, матн ниҳоятда пухта-пишиқ — бир сўз кам ё ортиқча эмас.

Учинчидан, ҳар бир калимага муайян ижтимоий вазифа юкланган.

Тўртинчидан, қўшиққа мўлжалланган матн — бўлгани учун ҳам, унда жарап — баланд, қофиялар туқ, ички оҳангдорлик ҳам жуда кучли.

Матн ўзи бор-йўғи тўрт баъддан иборат. Нақарот икки бор келганини ҳисобга олсак, жами ун икки сатрда бор гап айтилган-қўйган.

Сўз унча кўп эмас: то билан токини ҳам қўшиб ҳисоблаганда — 63 та. Лекин то 2 (то, токи) ва сен 3 (сен, икки бор сенга) қарра ишлатилгани инобатга олинса, жами бўлиб 60 та такрорсиз сўз қўллангани ойдинлашади.

— Шеър анъанавий бармоқнинг ун бир бўғинли 6 + 5 туюқли шаклида ёзилган. Яъни барча мисраларда ҳар олтинчи бўғиндан кейин, албатта, сўз тугайди ва еттинчи бўғин ҳар сатрда янги сўзни бошлайди. Бу мадҳия мусиқаси талабларига мос келадиган энг муқобил вазн ҳисобланади.

Ҳозир бу матнни атак-чечак қилиб эндигина боғчага борган болакайлар ҳам осонгина ёдлаб олиб, қийналмай, тугилмай айтишяпти.

Бунинг сири нимада?

Матннинг биров сезиб-сезмайдиган кўп бадий сири бор. Булар сўзларнинг маржондек терилгани, ёддан осонлиги, талаффузга қулайлигида кўринади. Лекин бунга асос бўлган энг муҳим хусусият шуки, шоир фақат қисқа-қисқа сўзлар ишлатади. *Ўзбекистон* сўзидан бошқа, ҳатто, бирорта тўрт бўғинли калима ҳам йўқ.

Такрорлари билан ҳисоблаганда жами 63 сўзнинг бўғинлар асосидаги манзараси қуйидагича:

- 1 бўғинли сўзлар — 16 та;
- 2 бўғинли сўзлар — 26 та;
- 3 бўғинли сўзлар — 20 та;
- 4 бўғинли сўзлар — 1 та.

Яна бир фазилати — шеърда товушлар оҳангдорлиги (аллитерацияси) ҳам жуда кучли. Масалан, жами 132 бўғиннинг 42 таси — “а” (нақарот такрорида яна 15 та қўшилиб, жами 57 тани ташкил этади). Бу ўзига хос мусиқий жозибани пайдо қилган. “О” товуши ҳар бандда 10 -11 гадан такрорланиб, жами 132 унлининг 31 тасини ташкил этади (11 таси нақаротда яна қайтарилиб, жами 42 “о”нинг қандай оҳангдор мусиқа яратишини бир тасаввурингизга келтиринг). “И” унлиси — 26 та (нақарот такрори билан 34 та).

Демак, тилимиздаги мавжуд 6 унлидан 3 таси мадҳиямизда устуворлик қилади. Улар биргалашиб 132 унлининг 99 тасини ташкил этади.

Бир муҳим жиҳатни назардан қочирмаслик керак. Гарчи, миқдориға кўра, “а” товуши кўпроқ ишлатилган бўлса ҳам, шеър оҳангида “о” унлиси устуворлик қилган. Чунки шеърда жами 6 қофия (6 қофиядош жуфтлик — 12 сўз) мавжуд. Шунинг барида “о” товуши қофиянинг узвий таркибида иштирок этган. Ҳатто, улардан 10 та сўзда “о” охириги, 2 тасидагина эса охиригидан битта олдинги бўғин бўлиб келган. Ўзбек тилида урғу, асосан, сўзнинг охириги бўғинига тушади. Бироқ қофияда энг жарангоси баланд сўзлар келтирилади. Охирилари “о” унлили бўғин билан тугайдиган сўзлар бунга жуда мос келади. Демак,

“о” сатрларни ўзаро оҳангдошликда ушлаб турган энг асосий занжир вазифасини ўтаган.

Қолган 3 унлига эса 33 бўғин ажратилган: “у” унлиси — 12 та (нақарот такрори билан 18 та), “э” унлиси — 11 та (нақарот такрори билан 13 та), “ў” унлиси — 10 та (нақарот такрори билан 12 та).

Айнан “а”, “о” ва “и” унлилари ўзбек тилида кўшиққа мос, қулоққа ёқадиган товунлар ҳисобланади. Бироқ, шоир буларни санаб ёзган, деган ҳулосага бормаслик керак. Ҳар ҳолда, савқи табиий (интуиция) билан бўлса ҳам, Абдулла Орипов бу юрт аҳлининг БОШ ҚУШИҒИ бўлишини ҳисобга олиб, унинг ўта жарангдор ва мазмундор бўлишига интилган. Шубҳа йўқки, матний жуда қаттиқ ишлаган.

Кўнлар шеърни бундай “майдалаб” таҳлил этишни ортиқча деб билади. Ҳатто, бунга асос сифатида шеърини ижоднинг чинакам илҳом маҳсули эканини важ қилиб келтирмоқчи ҳам бўлишади.

Йўқ, ҳар қандай шеърнинг “молдий” асоси бор — у товунлар, бўғинлар, сўзлар, сатрлар, жумлалар ва бандлардан иборат бўлади.

Демак, таҳлил ҳам шундай асосда олиб борилиши керак. Агар танқидчи буни тан олмаса, у шеърининг қонуниятларидан беҳабар. Мабодо, қайси бир шоир ҳам тан олмаса, демак, у ҳали ҳам ҳаваскор, бу ижодни фақат шунчаки илҳом ҳосиласи деб билиб юрибди.

Хўш, жами 132 бўғиндан иборат матнда шоир қандай ғояларни илгари сура олди экан?

Биринчиси — Ўзбекистон деган юртга таъриф берилади. У жон Ўзбекистон, серқўён, ҳур улкам.

она юрт, оламни маҳлиё айлаган диёр тарзида турли-турли ифодалар билан мадҳ этилади.

Бунда бир муҳим нарсаса диққат қилиш керак. Биринчи мисрада хур ўлка деб кетавериш ҳам мумкин эди. Лекин, ахир, мадҳия худди ҳар бир фуқаронинг қалб сўзи, кўнгил ифодаси янглиғ айтилиши керак-ку. Шунинг учун шоир топади— биринчи шахс, яъни фуқаро тилидан ўлкам дейди. Шу биргина товуш (-м эгалик қўшимчаси) мадҳияни гўё йигирма беш миллион кишининг *ўзиникига* — “шахсий мулки”га айлантирган-дек...

Ватаннинг *серқўсчилиги*, *хурлиги*, унда то *абал илму фан*, *ижод яшнааягаи*, *туҳрати* жаҳон тургунча порлаяжаги, *элга бахт*, *нажот*, *дўстларга йўлдош*, *меҳрибон*, *истиқлол манъали*, *тинчлик посбони*, *ҳақсевар эканлиги* ва ҳоказолар айтилган.

Иккинчиси — халққа таъриф берилган. У эл, халқ, ўзбек деган сўзлар билан тилга олинади. Бунга қўшимча равишда, яна *аждодлар* ва *авлодлар* ҳам эслаб ўтилади. Чунки халқ тушунчаси ҳамиша ана шу икки “қисм”нинг бир бутунлигидан иборат.

Аввало, у *улуғ халқ* дейилган. Шуро даврида, биласиз, биргина “улуғ халқ” бор эди. Уни ҳамма “оға” дейишга мажбур, бошқалар эса “ини” эди.

Мадҳиямизда халқнинг хусусиятлари билан Ватаннинг фазилатлари уйғунлашиб кетган. Биз уларни, шартли равишда, иккига бўлдик, холос. Амалда, юрт ҳақида айтилганларнинг барини эл тўғрисида ҳам деб қабул қилиш керак.

Бунга Абдулла Ориповнинг “Мен нечун севаман Ўзбекистонни” шеърисида чиройли жавоб ҳам берилган:

*Хун, нечун севаман Ўзбекистонни,
Сабабини айтгин, десалар менга,
Шоирона, гузал сўзлардан олдин
Мен таъзим қиламан она халқимга.
Халқим, тарих ҳукми сени агарда
Мангу музликларга элтган бўлсайди,
Қорликларни макон этган бўлсайдинг,
Меҳрим бермасмидим унга музларга?*

Кўриниб турибдики, мадҳия матнида шоир ана шундай уз ижодий йўналишларига содиқ қолган. Бон қўшигимизнинг Абдулла Орипов умумижоди билан жиддий вобасталиги бор.

Учинчиси — истиқлолга таъриф берилган. Нақаротнинг учинчи мисрасида жаранглаган:

Улуғ халқ қудрати жуи урган замон,—

сўзларининг маъно-моҳиятида истиқлол парофатини улуғлаш ётганини сезиш қийин эмас. Иккинчи (асосий) банднинг учинчи мисрасида эса истиқлол сўзи бевосита тилга олинади ҳам:

Истиқлол манъали, тинчлик посбони...

Тўртинчиси — мадҳияда абдийлик руҳи кучли сингдирилган. Яппагай то абад илму фан, ижод, Аждодлар мардона руҳи сенга ёр, Эркин, ён авлодлар сенга зўр қанот ҳамда Ҳақсевар, она

юрт, мангу бул обод мисралари бевосита шунга
хизмат қилдирилган.

Шоир шу муъжаз асарга муъжиз тарзда халқ
қалбининг кўрини тўка олган.

...Давлатнинг мадҳияси, байроги ва герби
мамлакат аҳли — ҳар бир фуқаро учун муқаддас
қадрият.

МУНДАРИЖА

<i>Биринчи боб. Байронимиз — яловимиз</i>	4
Ўзбекистон Республикасининг Қонуни. “Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи тўғрисида”	4
Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи кэвири	10
Тимсоллар — муқддас	11
<i>Иккинчи боб. Гербимиз — фахримиз</i>	17
Ўзбекистон Республикасининг Қонуни. “Ўзбекистон Республикасининг Давлат герби тўғрисида”	17
Ўзбекистон Республикасининг Давлат герби кэвири	22
Тамғамиз	23
<i>Учинчи боб. Мадҳиямиз — гуруримиз</i>	26
Ўзбекистон Республикасининг Қонуни. “Ўзбекистон Республикасининг Давлат мадҳияси тўғрисида”. . .	26
Ўзбекистон Республикасининг Давлат мадҳияси . . .	30
Олгини сўзнинг соҳир қудрати	31

Қонунлар матнига ўзгартиш ва қўшимчалар

«Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикасининг 1999 йил 15 апрелида қабул қилинган Қонунда Ўзбекистон Республикасининг 1991 йил 18 ноябрида қабул қилинган «Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи тўғрисида»ги ҳамда Ўзбекистон Республикасининг 1992 йил 2 июлида қабул қилинган «Ўзбекистон Республикаси Давлат герби тўғрисида»ги қонунларининг айрим бандларига тегишли ўзгаришлар ва қўшимчалар киритилди.

Тарихийлик принципи асосида аввал бу қонуний ҳужжатларнинг дастлаб қабул қилинган матнини бериб, сўнг ана шу ўзгартиш ва қўшимчаларни илова қилишни маъқул топдик.

«Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикасининг Қонундан:

II. Ўзбекистон Республикасининг 1991 йил 18 ноябрда қабул қилинган «Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи тўғрисида»ги Қонуннинг (Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1992 йил, №1, 27-модда):

1) 5-моддасида:

1-банд қуйидаги тахрирда босн этилсин:

«1) доимий суратда:

Ўзбекистон Республикаси Президенти девонининг биносида;

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг биносида;

Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг биносида;

Қорақалпоғистон Республикаси Жуқорғи Кенгеси ва ҳукуматининг биносида;

Ўзбекистон Республикаси маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг биносида;

судларнинг биносида».

4-банддаги «Ўзбекистон Республикаси халқ депутатлари» деган сузлар «Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси депутатлари» деган сузлар билан алмаштирилсин;

6-банддаги «Олий Кенгашининг Раиси», «Ўзбекистон Республикасининг мудофаа ишлари вазири — Миллий гвардия қўмондони» деган сузлар тегишинча «Олий Мажлисининг Раиси», «Ўзбекистон Республикасининг мудофаа вазири» деган сузлар билан алмаштирилсин;

2) 9-моддасининг биричи қисмидаги «Олий Кенгаши Рийсатининг қарорига мувофиқ» деган сузлар «Президентининг Фармониға мувофиқ» деган сузлар билан алмаштирилсин;

3) 12-моддасидаги «халқ депутатлари маҳаллий Советлари ижроия қўмиталарига» деган сузлар «вилоят, туман ва шаҳарларининг ҳокимликларига» деган сузлар билан алмаштирилсин

IV. Ўзбекистон Республикасининг 1992 йил 2 июлда қабул қилинган «Ўзбекистон Республикаси Давлат герби тўғрисида»ги Қонунининг (Ўзбе-

кистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1992 йил, №9 328-модда):

1) 3-моддасининг иккинчи қисмидаги «ярим ой ва юлдузлар — олтин рангида» деган сузлар «ярим ой ва юлдузлар — оқ рангда» деган сузлар билан алмаштирилсин;

2) 4-моддасида:

биринчи қисм 1-бандининг «б», «д» ва «е» кичик бандлари қуйидаги тахрирда баён этилсин:

«б) Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг биносида»;

«д) Ўзбекистон Республикаси вазирликлари, давлат қўмиталари Ўзбекистон Вазирлар Маҳкамасига қарашли бошқа органларнинг биноларида;

е) судларнинг биноларида»;

биринчи қисмининг 2, 3 ва 4-бандлари қуйидаги тахрирда баён этилсин:

«2) Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг сессиялари Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Кенгашининг, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг мажлислари, халқ депутатлари маҳаллий Кенгашларининг сессиялари утказилаётган залларда, судларнинг суд мажлислари залларида, шунингдек, туғилиш ва никоҳ тантанали сурадда рўйхатга олинадиган хоналарда;

3) Ўзбекистон Республикаси Президенти ва унинг девони, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси, унинг Кенгаши, қўмиталари, комиссиялари ва Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Котибияти, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси, Ўзбекистон Республикаси дипломатия ваколатхоналари ва консуллик муассасалари, Ўзбекистон Республикаси вазирликлари ва давлат қўмиталарининг, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасига қарашли бошқа органларнинг, судларнинг, Ўзбекистон Республикаси Марказий сайлов комиссияси, Ўзбекистон Республикаси прокуратура органлари, маҳаллий ҳокимият ва бошқарув органларининг, давлат нотариал идораларининг, Ўзбекистон Республикаси банк муассасалари ва ташкилотларининг, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари билан муҳрлари ва ҳужжат бланкаларида гербнинг тасвирини тушириш ҳуқуқи берилган республика ва маҳаллий бўйсунувдаги корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг муҳрлари ва ҳужжат бланкаларида;

4) Ўзбекистон Республикаси Президентининг, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг расмий нашрларида»;

иккинчи қисмидаги «судлар ва ҳакамлик судлари — суд утказиладиган мажлис залларида» деган сузлар «судларнинг суд мажлислари залларида» деган сузлар билан алмаштирилсин.

СУЛТОНМУРОД ОЛИМ
ШАМСИДДИН ЖУМАЕВ

ДАВЛАТИМИЗ РАМЗЛАРИ

(Ушбу рисола Ўзбекистон Республикаси Фан ва
технологиялар маркази ҳомийлигида чоп этилмоқда)

Тошкент “Маънавият” 2002

Муҳаррир А. Жураев
Расм С. Соли
Техн. муҳаррир Т. Золотилова
Мусаҳҳиҳ С. Абдусаматова

Теринга 18.04.2002 й.да берилди. Босишга 15.05.2002 й.да рухсат
этилди. Ўлчам 84x108/32. Таймс гарнитураси. Офсет босма усулида
босилди. Шартли б.т. 2,10+0,21 рангли вкл. Шартли кр.-оит. 3,36.
Нашр т. 2,02+0,22 рангли вкл. 50000 нусха. Буюрма № К-9239.
Нархи шартнома асосида.

“Маънавият” нашриёти, Тошкент, Буюк Турон, 41-уй.
Шартнома 16—02.

Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасининг ижара-
даги Тошкент полиграфия комбинатида чоп этилди. Тошкент,
Навоий кчаси, 30-уй. 2002.

О—49

Олим, Султонмурод, Жумаев, Шамсиддин.

Давлатимиз рамзлари /Масъул муҳаррирлар:
Н.Жўраев, А.Болиев. —Т.: “Маънавият”, 2002.—40 б.

Сарл. олдиди: Ўзбекистон Республикаси Олий
Мажлиси Фан, таълим, маданият ва спорт масалалари
қўмитаси, Республика “Маънавият ва маърифат”
маркази.

ББК 67.400(5У)

